

เผาปฏิภาณไตรเป็นเชื้อไฟแห่งปัญญา (ตอนที่ ๒)

เรจินัลด์ เรย์ เขียน

วิจักขณ์ พานิช แปลและเรียบเรียง

กระบวนการเรียนรู้ด้านในที่สมบูรณ์ประกอบด้วยปัญญาสามขั้นแห่งจิตตปัญญาศึกษา นั่นคือการฟังอย่างลึกซึ้ง (สุตตามยปัญญา) การใคร่ครวญด้วยใจ (จินตามยปัญญา) และการภาวนา (ภาวนามยปัญญา)

ปัญญาจากการฟังอย่างลึกซึ้ง

การรับฟังหรือการเรียนรู้คำสอน แบ่งได้เป็นสองวิธี วิธีแรกคือการเรียนรู้ผ่านการถ่ายทอดปากเปล่า เรื่องเล่า หรือคำอธิบายของธรรมาจารย์ที่ยังมีชีวิต และวิธีที่สองก็คือ การเรียนรู้ผ่านคำรับคำราข้อจำกัดของการเรียนรู้จากตำรา ก็คือ แม้หนังสือจะมีคำอธิบายรายละเอียดอย่างวิจิตร เต็มไปด้วยตัวอย่างและหลักโต้แย้งอย่างเป็นระบบ แต่เนื่องจากมันถูกเขียนขึ้นในต่างยุคสมัยและสถานที่ บางครั้งเนื้อหาของมันจึงยากที่จะซึมซับได้ บ่อยครั้งที่เราต้องการอธิบายจากธรรมาจารย์ บวกกับตัวอย่างจากประสบการณ์การฝึกฝนที่ท่านเคยผ่านมา เพื่อที่จะช่วยให้เราสามารถเข้าใจคัมภีร์เหล่านั้นได้ดียิ่งขึ้น

ในอีกด้านหนึ่ง คำสอนปากเปล่าที่เราได้ยินจากครูบาอาจารย์โดยตรงมักจะอธิบายสถานการณ์ชีวิตของเราได้ดียิ่งกว่า อีกทั้งยังถูกพูดในวิถีทางที่ง่ายต่อการรับฟังและการทำความเข้าใจ บ่อยครั้งที่คำสอนปากเปล่านั้นก็ยังคงยึดตามหลักดั้งเดิมตามพระคัมภีร์ แต่ก็ได้มีการปรับและตีความโดยครูบาอาจารย์เพื่อประโยชน์ของผู้ฟัง

ปัญญาจากการใคร่ครวญด้วยใจ

ปัญญาหรือความเข้าใจลักษณะที่สอง คือ การใคร่ครวญด้วยใจ หรือการสะท้อนความรู้สึกด้านใน โดยปกติแล้วเมื่อเราได้ฟังหรือศึกษาคำสอนใดๆ มันไม่ได้หมายความว่าเราจะต้องเห็นด้วยหรือมองคำสอนนั้นว่าจริงแท้เสียทีเดียว ปัญญาขั้นที่สองเป็นกระบวนการที่บอกเราว่า เราจะต้องน้อมนำสิ่งที่เราศึกษาเข้ามาสู่ใจเพื่อที่จะมองดูมันอย่างใกล้ชิด จากนั้นจึงตั้งคำถามกับตัวเราเอง...อะไรคือความหมายที่

แท้จริงของคำสอนนี้? มันกำลังชี้ให้เราเห็นถึงอะไร? มันถูกต้องในแง่ที่สอดคล้องกับสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงของเราและผู้คนรอบข้างหรือไม่? การพิจารณาใคร่ครวญเช่นนี้ไม่ได้เป็นแค่การพิจารณาว่าคำสอนหนึ่งจริงหรือไม่เท่านั้น ในขั้นที่ลึกซึ้งขึ้นไป มันยังหมายถึงการนำพาเราไปสู่การเริ่มต้นตั้งคำถามกับสิ่งรอบตัวและการดำเนินชีวิตในแต่ละวันในทุกๆเรื่อง

ยกตัวอย่างในกรณีของพระพุทธเจ้าสาวกยุมณี สิ่งที่ท่านทรงสอนต่อศิษย์ก็คือ หลักอริยสัจสี่ข้อแรกที่ว่า ชีวิตคือความทุกข์ ปัญญาขั้นแรก คือการที่เรารู้หลักวิถีคิดและคำสอนพื้นฐานในเรื่องของความทุกข์ ว่าชีวิตนั้นมักจะเต็มไปด้วยความรู้สึกพร่อง และไม่พึงใจอยู่เสมอๆ ปัญญาขั้นที่สองจะนำไปสู่การมองชีวิตอย่างซิดไกล้ว วินาทีต่อวินาที เพื่อที่จะให้เห็นว่า จริงหรือไม่ที่อริยสัจข้อแรกจะขยายต่อไปอีก ด้วยการผ่านการบ่มเพาะปัญญาในขั้นที่สองนี้ เป้าหมายของเราก็คือการค้นหาว่าสัจจะแห่งความทุกข์นั้นจริงหรือไม่อย่างไร ในขณะที่เดียวกันก็เพื่อที่จะให้เห็นถึงขอบเขตและวิถีทางของสัจจะแห่งความทุกข์นั้น

การได้ใคร่ครวญสัจจะแห่งทุกข์ แล้วเห็นว่ามันได้ถูกสะท้อนสู่ชีวิตเช่นไร สามารถที่จะก่อให้เกิดผลกระทบอันใหญ่หลวงต่อสภาวะการดำรงอยู่ในแต่ละวันของเรา เราพบว่าชีวิตของเราลดความเร็วลง กลายเป็นคนคิดคืนที่สามารถอยู่กับประสบการณ์ในปัจจุบันขณะมากขึ้น จิตใจของเราก็สงบระงับ มั่นคง และแข็งแรงขึ้นตามไปด้วย ความมั่นคงและความแข็งแกร่งเช่นนี้ได้ถูกบ่มเพาะขึ้นจากปัญญาขั้นที่สอง การใคร่ครวญด้วยใจ ซึ่งได้ให้พื้นฐานที่จำเป็นที่สุด ต่อปัญญาขั้นที่สาม ซึ่งก็คือการฝึกจิตภาวนา

ปัญญาจากการภาวนา

ในปัญญาขั้นที่สามหรือภาวนามยปัญญา ทุกขั้นตอนของการเรียนรู้จะถูกตรวจสอบอย่างลงลึกขึ้นไปอีกด้วยการทำความเข้าใจธรรมชาติของพลังตื่นรู้ภายในตัวเรา กระบวนการเรียนรู้ในขั้นนี้จะทำให้เราได้เข้าใจด้วยประสบการณ์การค้นพบในแบบของเราเอง ในการภาวนา เรามองตรงไปที่จิต เพื่อจะให้เห็นว่ามันคืออะไร มีคุณลักษณะเช่นไร เรามองไปที่ธรรมชาติของร่างกาย ความคิด อารมณ์ และความรู้สึก เรียนรู้การปรุงแต่งของความคาดหวัง ความกลัว ความคิดฝันลมๆแล้งๆ อันเป็นพฤติกรรมที่คุ้นชินของเรา เมื่อจิตเป็นสมาธิ ความฟุ้งซ่านเริ่มเบาบางลง เราจึงค่อยๆเข้าไปสร้างความสัมพันธ์กับ

ธรรมชาติเดิมแท้ของจิตอันกว้างใหญ่ อันเป็นพื้นที่ว่างแห่งการเรียนรู้ ที่จะทำให้เราสามารถทำความเข้าใจกับประสบการณ์ ผู้คน และสิ่งต่างๆ รอบตัวตามที่เป็นจริง

ในขั้นต้น ปัญหาทั้งสามจะถูกนำมาสอนตามลำดับขั้น แต่ในการฝึกฝนในชีวิตประจำวัน เราจะหลอมรวมปัญหาทั้งสามไปด้วยกัน เช่น เมื่อได้พิจารณาใคร่ครวญคำสอน จนนำมาซึ่งความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อความสัมพันธ์กับประสบการณ์ตรง เราอาจมีแรงบันดาลใจที่จะกลับไปศึกษาตำราอย่างละเอียดมากขึ้น หรือเมื่อได้ฝึกภาวนา เราก็อาจจะพบกับคำถามมากมายในใจ ที่อยากจะนำไปซักถามอาจารย์ หรือนำไปค้นคว้าหาคำตอบจากตำรา ด้วยต้องการที่จะรู้ว่าอาจารย์หรือตำราเหล่านั้นให้คำแนะนำไว้ว่า เช่นไร ในประเด็นที่เราได้ประสบมาแล้วโดยตรงจากการฝึกฝนปฏิบัติ

สิ่งสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ด้านใน ก็คือ ความรู้จะต้องไม่ถูกยื่นต่อให้กันเหมือนวัตถุ ผู้สอนต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ตรงในหัวใจแห่งคำสอน และสามารถส่งผ่านแรงคลื่อนใจนั้น ไปยังศิษย์ แรงบันดาลใจนี้เองที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ได้เข้าสู่กระบวนการฝึกฝนตนเอง บ่มเพาะพลังทางปัญญาที่จะปลุกให้เขาตื่นจากความหลับใหล จากนั้นนักเรียนจึงส่งผ่านกระบวนการนั้น ไปยังนักเรียนของเขาต่อไป สายการปฏิบัติจึงถือกำเนิดขึ้น ทำให้ความรู้นั้นเป็นความรู้ที่มีชีวิต และทันกับยุคสมัยและเหตุปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ความรู้จะต้องไม่ถูกสงวนรักษาราวกับโบราณวัตถุคร่ำครึ ไม่ใช่นิทานหรือเทพนิยาย หลอกเด็กที่ไม่สามารถนำมาใช้ได้ในชีวิตจริง **ความรู้ที่แท้จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งกระบวนการ** เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สดใหม่ ผุดบังเกิดออกจากประสบการณ์ด้านในบนพื้นฐานแห่งการตื่นรู้ในทุกปัจจุบันขณะ และนั่นคือสาระของการดำรงอยู่ที่แท้ในแต่ละย่างก้าวของการเดินทางแห่งชีวิต

๑ แปลและเรียบเรียงจาก “Books that burn” ในวารสาร “Shambhala Sun” ฉบับเดือนมกราคม ค.ศ.

๒๐๐๔

๑ ตีพิมพ์ครั้งแรกใน *เว็บไซต์เสมสิกขา* www.semsikkha.org